

Utviklingen i alderspensjon per 31. desember 2020

Notatet er skrevet av Bjørn Halse. (E-post: bjorn.halse@nav.no)

Sammendrag

Ved utgangen av desember 2020 var det 981 400 personer som mottok alderspensjon. Det er 22 600 flere alderspensjonister enn per desember 2019. Økningen fra 2019 til 2020 er på 2,4 prosent. Det er ventet at antall alderspensjonister vil vokse også i årene framover. NAVs siste prognose indikerer at antallet vil passere 1 million i løpet av 2021.

I 2020 ble 63 400 personer registrert som nye alderspensjonister.* Det er et høyere antall enn i samme periode i 2019, hvor det var 62 400 nye alderspensjonister. Endringen fra 2019 til 2020 er på 1,6 prosent. Selv om antallet nye alderspensjonister økte i 2020, så ser dette ikke ut til å skyldes koronapandemiene. Deler av det økte antallet nye alderspensjonister inntraff også før pandemien slo til for fullt i Norge, og økningen kan i tillegg forklares av befolkningsvekst fra 2019 til 2020 for de alderstrinnene der særlig mange tar ut alderspensjon. Andel av befolkningen 62–66 år med alderspensjon har gått ned fra utgangen av 2019 til 2020.

Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65,5 år i 2020. For kvinner var gjennomsnittlig alder 66,1 år og for menn 64,9 år.

Alderspensjonister fikk utbetalt 248 000 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2020 (før skatt). Det er 3 700 kroner mer enn i 2019. Da fikk alderspensjonistene utbetalt 244 300 kroner i gjennomsnitt. Økningen fra 2019 til 2020 er på 1,5 prosent. Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,3 prosent fra 2019 til 2020.**

Ved utgangen av desember 2020 var det 138 200 minstepensjonister blant alderspensjonistene. Det utgjør 14,1 prosent av alle alderspensjonister.

Per desember 2020 var det 50 800 alderspensjonister som bor i utlandet. I desember 2019 var antallet 49 200 – noe som utgjør en vekst på 3,4 prosent. Siden 2010 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 65,3 prosent.

**Merknad: Av tekniske årsaker er statistikken for tilgang i 2020 noe lav i sommermånedene, det er anslått til å gjelde om lag 600 personer. Hvis dette anslaget tas med i beregningene, blir økningen i antall nye alderspensjonister om lag 2,6 prosent*

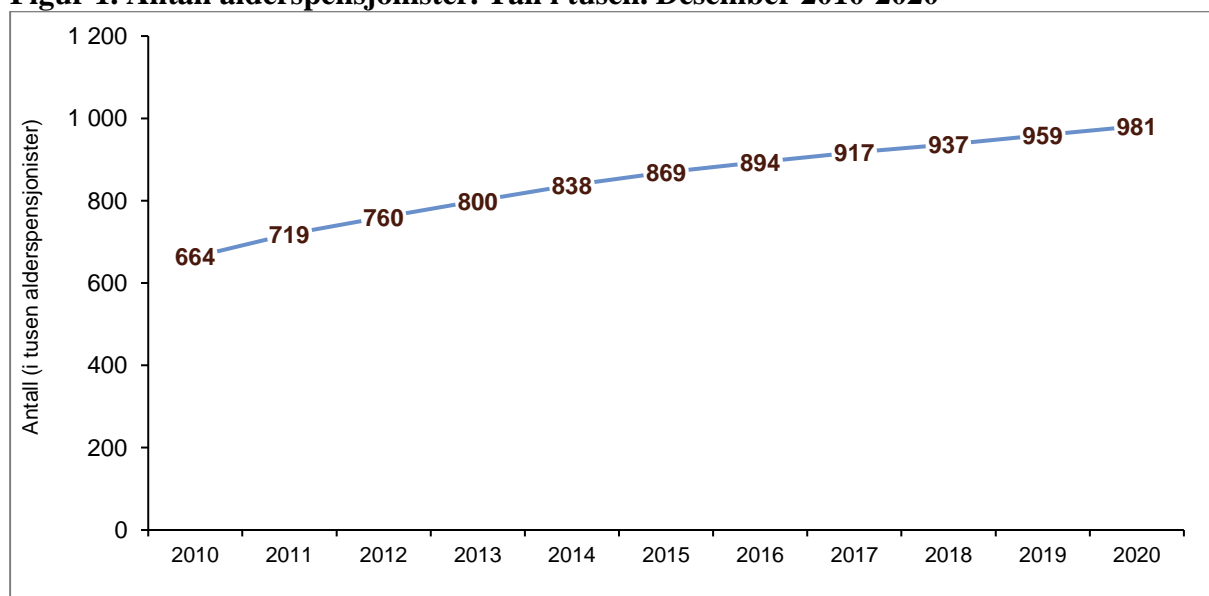
*** Oppgitte beløp er avrundet til nærmeste hundre kroner. Prisjustering og beregning av økning er foretatt med ikke-avrundede tall.*

Antall alderspensjonister er nå 981 400

Ved utgangen av desember 2020 var det 981 400 personer som mottok alderspensjon. Det er 22 600 flere enn i desember 2019, en økning på 2,4 prosent. I løpet av de siste ti årene, siden utgangen av desember 2010, har antallet mottakere av alderspensjon økt med 317 600 personer. Det er en økning på 47,8 prosent.

Denne økningen skyldes i hovedsak to forhold: pensjonsreformen fra 2011 og at de store etterkrigskullene har nådd pensjonsalder. Ett av elementene i pensjonsreformen fra 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år, og mange velger å benytte seg av denne muligheten. En annen grunn til økningen er at de store etterkrigskullene har nådd pensjoneringsalder. For eksempel fylte 1948-kullet 70 år i 2018, og de fleste av disse er nå alderspensjonister. 1958-kullet ble 62 år i løpet av 2020, og passerte da nedre aldersgrense for mulighet til uttak av alderspensjon.¹

Figur 1. Antall alderspensjonister. Tall i tusen. Desember 2010-2020

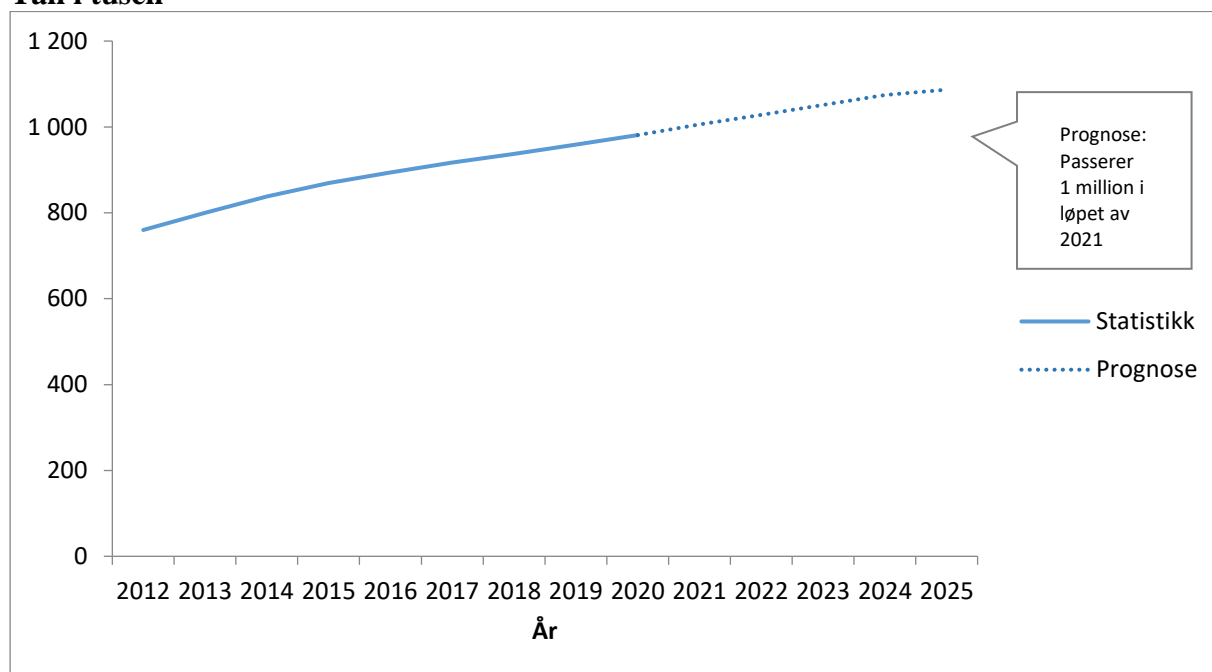
Kilde: NAV

¹ Ikke alle har mulighet til å velge å ta ut alderspensjon fra 62 år. Opptjeningen til alderspensjonen må være over et visst nivå. Uttak kan tidligst skje måneden etter fylte 62 år.

Passerer 1 million alderspensjonister i 2021

Ifølge NAVs siste prognoser blir antallet alderspensjonister om lag 1 006 000 ved utgangen av 2021. Anslaget for utgangen av 2025 er 1 087 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2025 (ved utgangen av årene). Tall i tusen

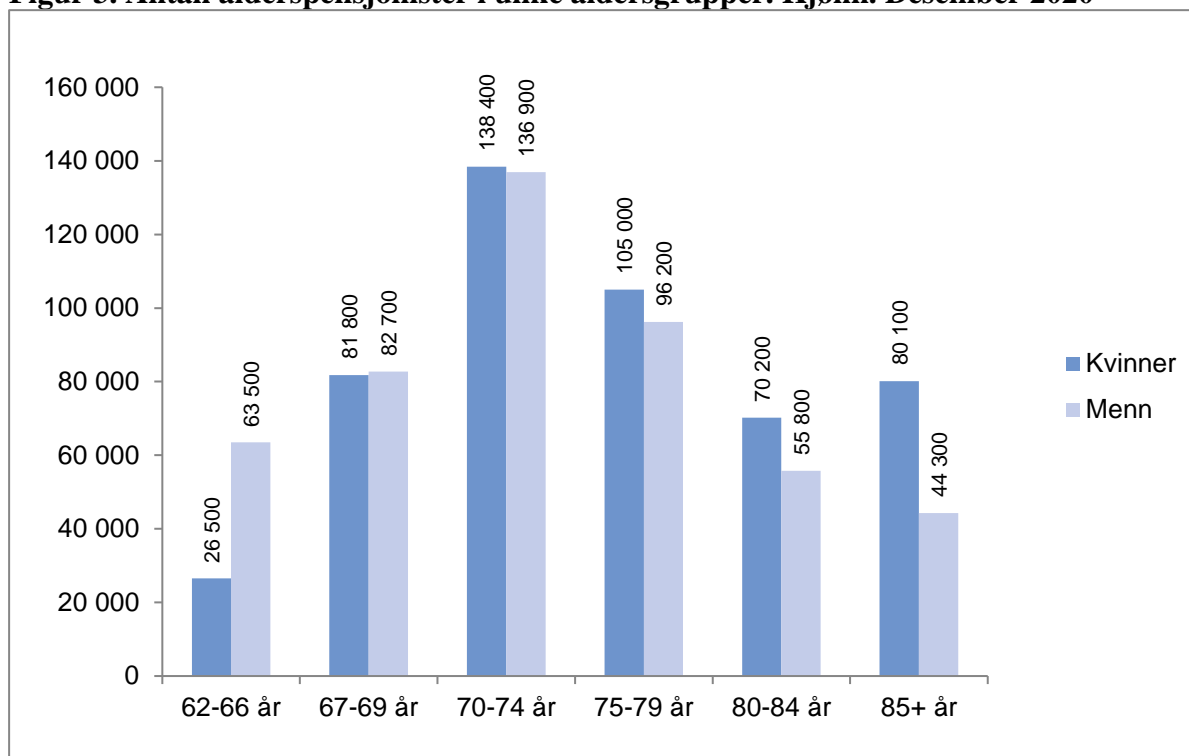

Kilde: NAV

Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste

I alt var det 502 000 kvinner og 479 500 menn som mottok alderspensjon ved utgangen av desember 2020. Kvinner utgjør med det 51,1 prosent av mottakerne, og menn 48,9 prosent. Det er flest menn i de yngste aldersgruppene, mens kvinneandelen stiger med alderen. Kvinner lever i gjennomsnitt lenger enn menn og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene – hvor det er en overvekt av kvinner. At det er flest menn i de yngste aldersgruppene forklares av at det er flere menn enn kvinner som velger å ta ut alderspensjonen før fylte 67 år.

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. Desember 2020

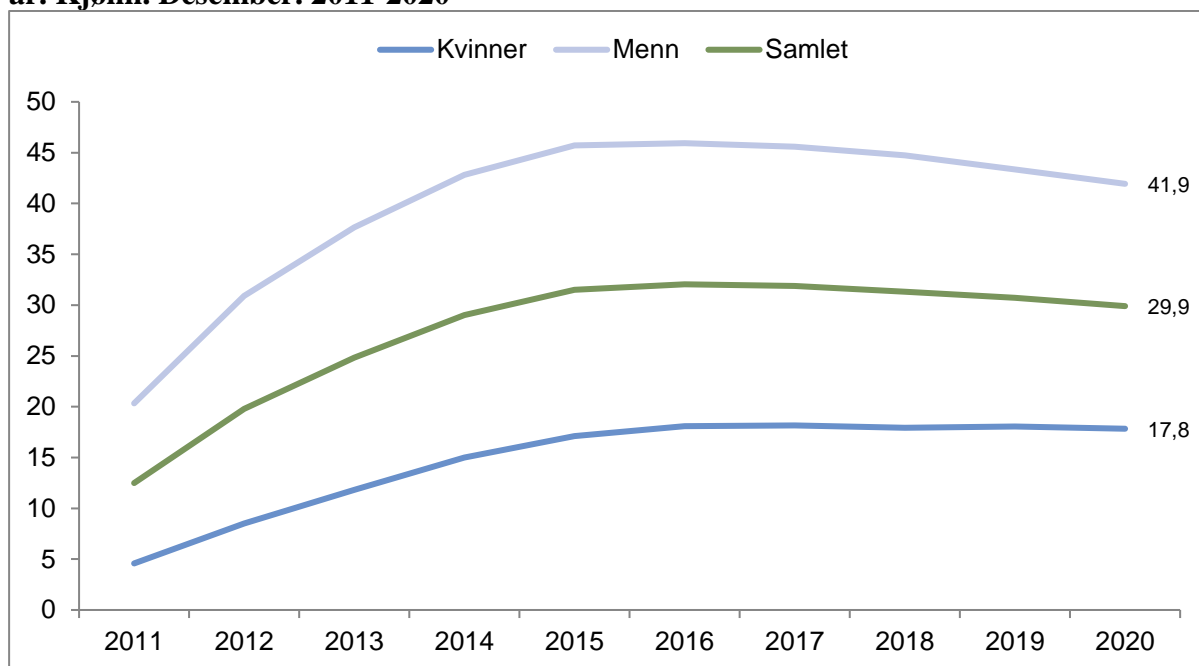
Kilde: NAV

29,9 prosent av 62-66 åringer har tatt ut alderspensjon

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen av befolkningen som valgte å ta ut pensjon før fylte 67 år økte mye i de første årene etter reformen. De siste årene har trenden snudd til noe reduksjon i andelen med uttak. Fra desember 2019 til desember 2020 var nedgangen på 0,8 prosentpoeng (samlet for menn og kvinner).

Per desember 2020 mottok 29,9 prosent av befolkningen i aldersgruppa 62-66 år alderspensjon. Det er store forskjeller mellom kjønnene: 41,9 prosent av mennene i denne aldersgruppa mottok alderspensjon – mot 17,8 prosent av kvinnene.

Figur 4. Mottakere av alderspensjon som andel av befolkningen i aldersgruppen 62-66 år. Kjønn. Desember. 2011-2020

Kilde: NAV

Noen ganger omtales uttak av alderspensjon før 67 år som «tidlig uttak». De viktigste årsakene til kjønnsforskjellen ved uttak i alderen 62-66 år er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkårene for å ta ut tidlig alderspensjon og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner og trygdeutbetalinger. Allikevel er det slik at kvinner som oppfyller vilkårene, også har lavere uttakstilbøyelighet. Én mulig forklaring er at kvinner utsetter uttaket av alderspensjon fordi de har høyere forventet levealder enn menn. Kan hende ser noen kvinner seg tjent med et høyere nivå på livslang månedlig alderspensjon, framfor tidligere uttak med lavere utbetalinger per måned.

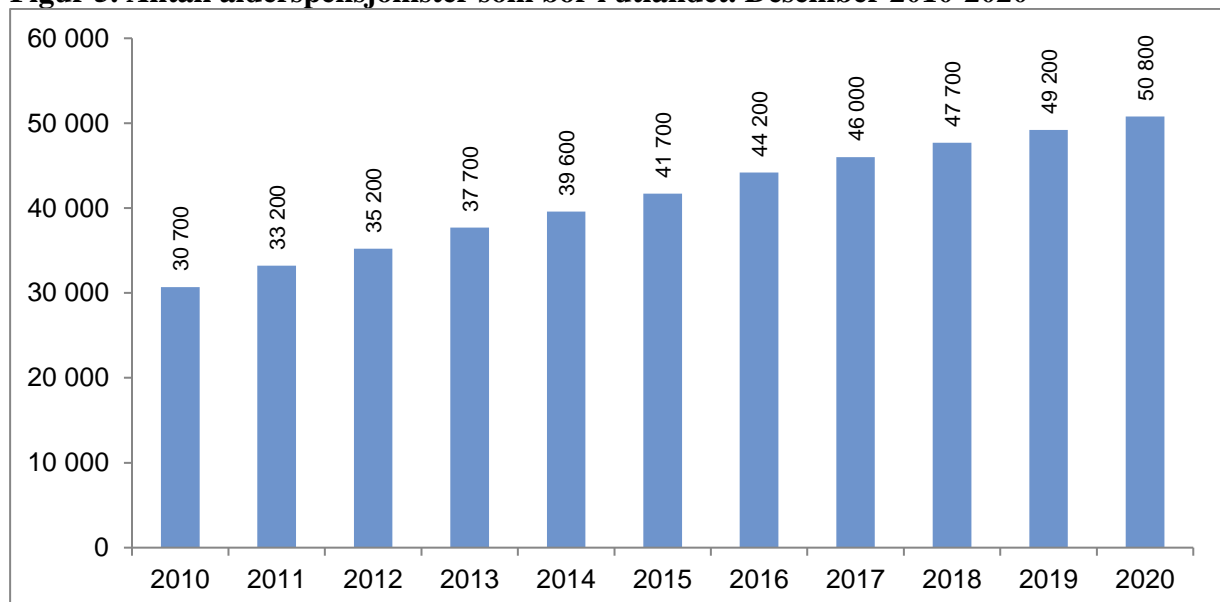
Antall alderspensjonister i utlandet stiger

Per desember 2020 var det 50 800 alderspensjonister som bor i utlandet.² I desember 2019 var antallet 49 200 – noe som utgjør en vekst på 3,4 prosent. Siden 2010 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 65 prosent.

² Status som bosatt i utlandet er basert på selvoppgitt oppholdsadresse til NAV eller Folkeregister: I Bostedsadresse (fra Folkeregisteret). II Postadresse (adresse fra folkeregister som angir annen adresse enn bostedsadresse). III Midlertidig postadresse (midlertidig postadresse er en adresse registrert hos NAV etter ønske fra bruker som angir adresse der bruker ønsker å motta post i en angitt tidsperiode). Midlertidig adresse kan være i Norge eller utlandet.)

Det samlede antallet alderspensjonister har økt betydelig de siste årene, ikke minst i tiden etter pensjonsreformen. (Veksten i samlet antall alderspensjonister er omtalt tidligere i notatet.) Det kan derfor være grunn til å forvente at antall utlandsboende vokser som følge av at det totale antallet går opp. Likevel ser vi en vekst utover trenden for samlet antall alderspensjonister. Siden 2010 har antallet alderspensjonister (inkludert bosatte i utlandet) vokst med 48 prosent, noe som er klart lavere enn 65 prosent vekst for alderspensjonister som er bosatt i utlandet.

Figur 5. Antall alderspensjonister som bor i utlandet. Desember 2010-2020

Kilde: NAV

Alderspensjonister i utlandet får i gjennomsnitt betydelig lavere utbetalinger enn gjennomsnittlig alderspensjon for alle alderspensjonister sett under ett. I desember måned i 2020 var gjennomsnittlig månedlig utbetaling til alderspensjonister som bor i utlandet 7 800 kroner. Gjennomsnittet for alle alderspensjonister var i samme periode 20 700 kroner. (Etterbetalinger er holdt utenfor.)

Det er flere årsaker til at gjennomsnittlig alderspensjon er såpass mye lavere for dem som er bosatt i utlandet. Én viktig grunn er at mange mottakere bare har bodd og / eller jobbet noen år i Norge. Da mottar de en alderspensjon fra Norge som er i tråd med kort opptjening og få år som medlem i folketrygden. Alderspensjon fra Norge kan da for eksempel være et supplement til alderspensjon fra andre land hvor vedkommende også har jobbet.

Det er som hovedregel adgang til å motta norsk alderspensjon ved flytting til land som Norge har trygdeavtale med, ikke minst EU / EØS landene. Det er også adgang til å motta norsk alderspensjon etter flytting til land Norge ikke har trygdeavtale med, men her foreligger det flere begrensninger.³ For alderspensjonister med relativt liten botid og kort arbeidsforhold, er det gjerne deler av alderspensjonen som kan eksporteres (til ikke-avtaleland).⁴ Slike utbetalinger kan i noen tilfeller være beskjedne. Alderspensjonister med lang botid i Norge, samt opptjent tilleggspensjon, kan ofte eksportere det meste av alderspensjonen, også til land uten trygdeavtale. Det gjelder for eksempel mange personer som har hatt lønnsinntekt i Norge det meste av sin yrkesaktive karriere, og som flytter til et annet land etter avsluttet yrkeskarriere.⁵

I 2020 var gjennomsnittlig årlig alderspensjon 248 000 kroner

Alderspensjonister fikk utbetalt 248 000 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2020 (før skatt).⁶ Det er 3 700 kroner mer enn i 2019. Da fikk alderspensjonistene utbetalt 244 300 kroner. Økningen fra 2019 til 2020 er på 1,5 prosent.⁷

Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,3 prosent fra 2019 til 2020. I 2020 var prisveksten (KPI) på 1,3 prosent.⁸⁹

Utviklingen i gjennomsnittlig årlig alderspensjon de siste 10 år er vist i figur 6. Figuren viser betydelig vekst i kjøpekraften for alderspensjonen (før skatt) i løpet av disse årene. I løpet av

³ I folketrygdloven omtales hovedregelen som at det ikke er adgang til eksport, mens mulighetene for eksport er beskrevet som unntaksbestemmelser fra hovedregelen. Inngåtte trygdeavtaler gir en mer utvidet rett til å eksportere pensjonen enn det som følger etter folketrygdlovens regler om eksport.

⁴ Hvilke elementer av alderspensjonen som er aktuelle for eksport er avhengig av hvilke årskull man tilhører (se faktaboks «Om pensjonsreformen og innføring av nytt regelverk):

- tilleggspensjon og grunnpensjon beregnet etter år med pensjonspoeng (folketrygdloven kap. 19)
- inntektspensjon (folketrygdloven kap. 20)
- begge kulepunktene over (folketrygdloven kap. 19 og 20)

⁵ Se nav.no for nærmere beskrivelse av regler for botid og eksport av alderspensjon

⁶ Gjennomsnittlig utbetaling er beregnet med utgangspunkt i de månedlige utbetalingene til alle alderspensjoner som er eller har vært løpende i det aktuelle året. Det er ikke gjort skille på bosted.

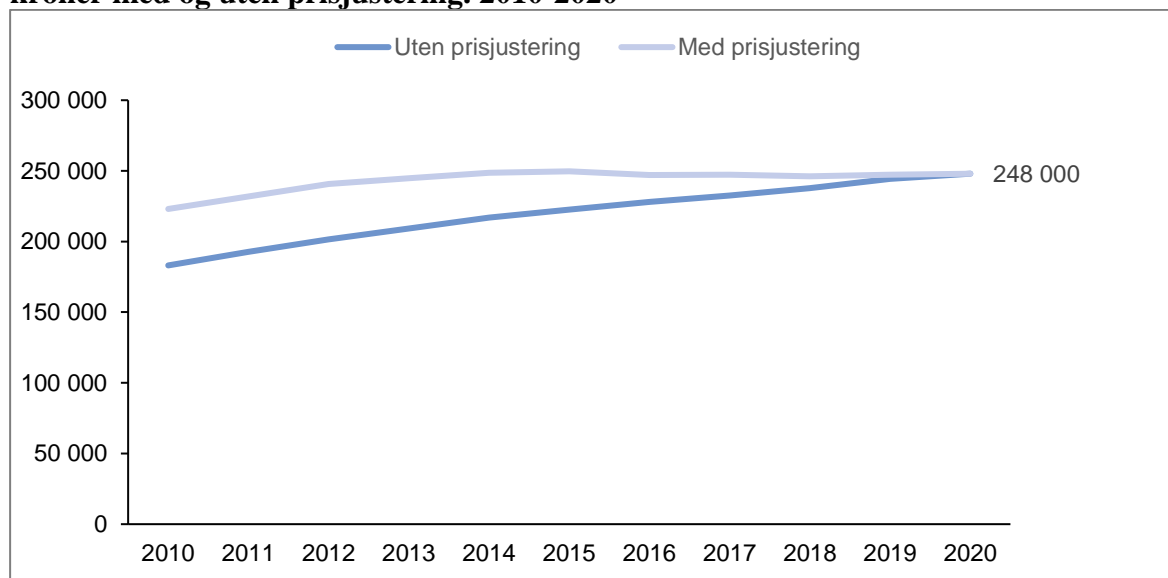
⁷ Oppgitte beløp er avrundet til nærmeste hundre kroner. Prisjustering og beregning av økning er foretatt med ikke-avrundede tall

⁸ Grunnet avrunding er det en differanse i første desimal mellom økning i alderspensjon, økning i KPI og økning i prisjustert alderspensjon.

⁹ Kilde KPI: SSB

de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 11 prosent.¹⁰ Utviklingen er da justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 35 prosent (nominell utvikling).

Figur 6. Utvikling i årlig gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling i kroner med og uten prisjustering. 2010-2020

NAV og SSB (KPI)

Realveksten i årlig alderspensjon skyldes at reguleringen av alderspensjonen som hovedregel har oversteget prisveksten. Frem til 2020 har alderspensjonen vært regulert i samsvar med forventet lønnsutvikling i reguleringsåret og justert for eventuelle avvik mellom forventet og faktisk lønnsvekst de to siste kalenderåra – med et fratrekk på 0,75 prosent. I avtalen om statsbudsjettet for 2021 har regjeringspartiene og Fremskrittspartiet blitt enige om å regulere alderspensjonen med et gjennomsnitt av prisvekst og lønnsvekst. Dersom dette snittet blir høyere enn lønnsveksten, så skal reguleringen likevel ikke bli høyere enn lønnsveksten.¹¹

Ved siden av reguleringen av alderspensjonen, påvirkes gjennomsnittlig alderspensjon også av at nye alderspensjonister har gjennomgående høyere pensjonsopptjening enn de som faller fra. At en stadig økende andel av alderspensjonistene er omfattet av nye uttaksregler og levealdersjustering innført gjennom pensjonsreformen trekker isolert sett pensjonene nedover. Det skyldes at folk i gjennomsnitt har valgt å ta ut alderspensjon ved rundt 65 års alder fremfor å utsette uttaket utover 67 år for å kompensere for levealdersjusteringen. Et annet

¹⁰ Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensjonister i denne perioden. Det har også betydning for utviklingen i kjøpekraft

¹¹ 10. februar gikk det ut pressemeldinger om enighet på Stortinget om regulering og annet knyttet til alderspensjon. Implikasjoner vil bli omtalt i neste statistikknotat.

moment som trekker ned er økt innslag av pensjonister med kort botid og yrkeskarriere i Norge, og som derfor har tjent opp lavere pensjoner.

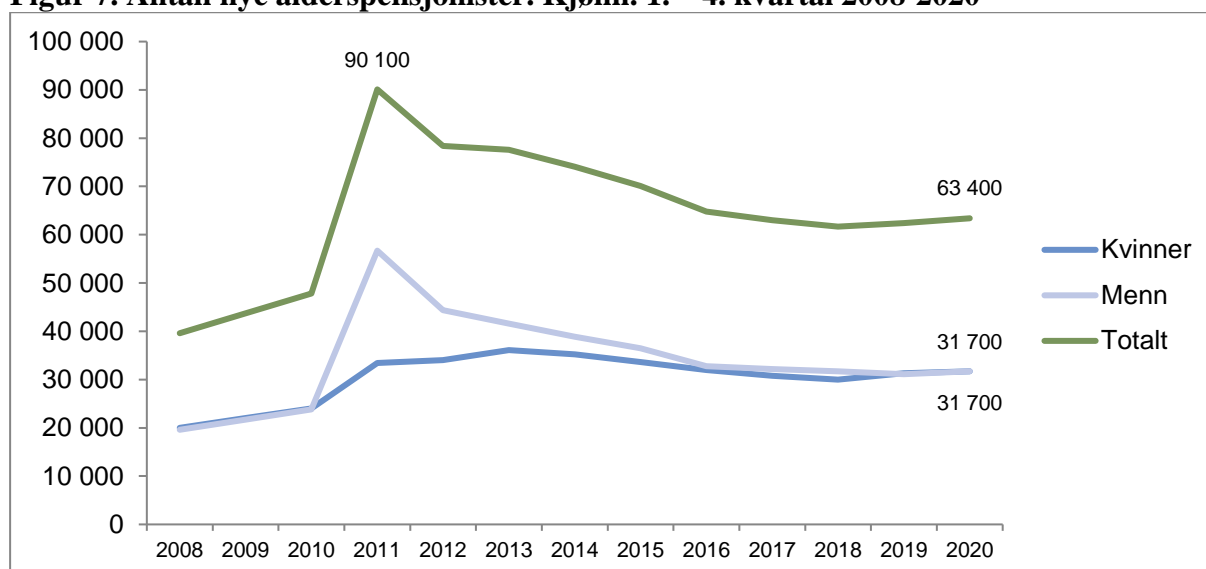
Det er klare forskjeller i gjennomsnittlig alderspensjon til menn og kvinner. I 2020 fikk kvinner i snitt utbetalt 222 200 kroner, mens menn fikk utbetalt 275 100 kroner på samme tidspunkt. Det er en differanse på 52 900 kroner. Forskjellen mellom menn og kvinner skyldes lavere lønn, større innslag av deltidsarbeid og færre yrkesaktive år blant kvinner. At menn i gjennomsnitt tar ut alderspensjonen tidligere enn kvinner trekker i motsatt retning.

Trygdeoppgjøret for 2020 ble utsatt til september på grunn av den såkalte korona-situasjonen. Reguleringen av alderspensjon fikk imidlertid virkning fra 1. mai – som vanlig. Statistikken over utbetalingene tar også utgangspunkt i at alderspensjonene ble regulert med virkning fra og med mai.

Nye mottakere av alderspensjon

Antall nye alderspensjonister var 63 400 fra januar til og med desember i 2020, mot 62 400 nye alderspensjonister i samme periode i 2019. Det er en økning på 1,6 prosent fra 2019. Av tekniske årsaker er statistikken for tilgang i 2020 noe lav i sommermånedene, det er anslått til å gjelde om lag 600 personer. Hvis dette anslaget tas med i beregningene, blir økningen fra 2019 til 2020 cirka et prosentpoeng høyere: 2,6 prosent.

Figur 7. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 1. – 4. kvartal 2008-2020

* Tall for 2009 er beregnet

Kilde: NAV

Utviklingen av nye alderspensjonister er vist i figur 7. Høyest antall nye alderspensjonister var det etter pensjonsreformen i 2011, da ble det 90 100 nye alderspensjonister. Antallet i 2020 er 29,6 prosent lavere enn toppåret 2011.

I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene nådde pensjonsalder.

Liten eller ingen påvirkning fra koronapandemien

Som omtalt, har antall nye alderspensjonister økt i 2020 sammenlignet med 2019. Samtidig synes det som om økningen i liten eller ingen grad er relatert til koronautbruddet og de omfattende tiltakene som ble iverksatt mot pandemien. Den viktigste forklaringen er trolig befolkningsvekst for de alderstrinnene som i størst grad tar ut alderspensjon¹². Vi ser av figur 4 at andelen av befolkningen 62–66 år med alderspensjon har gått ned i 2020, med 0,8 prosentpoeng. Det er en større nedgang enn i 2019. Mye av økningen inntraff dessuten i månedene januar til og med mars, om lag 1400 av en samlet økning på 2100. April var den første måneden det var mulig å observere endringer etter at koronasituasjonen satte inn for fullt.¹³ Da registrerte NAV 5900 nye alderspensjonister, noe som er 600 mer enn på samme tidspunkt i 2019. Det er også det høyeste månedlige antallet siden 2016. Samtidig er det ikke svært mye høyere enn en del andre måneder. I månedene deretter er det ikke observert uvanlig høye antall nye alderspensjonister. (Denne observasjonen gjelder også når man tar hensyn til at statistikken over antall nye alderspensjonister var noe lav i sommermånedene i 2020.) Alt i alt har antall nye alderspensjonister vært omtrent som forventet i 2020. Det er sannsynlig at koronapandemien var årsaken til økningen i uttak i april, men det kan ikke utelukkes at det har blitt motsvart av lavere uttak i andre måneder. Pandemien har generelt ført til økt sparing i befolkningen, og det kan ikke utelukkes at den også kan ha medført at enkelte har utsatt pensjonsuttaket av forsiktighetshensyn.

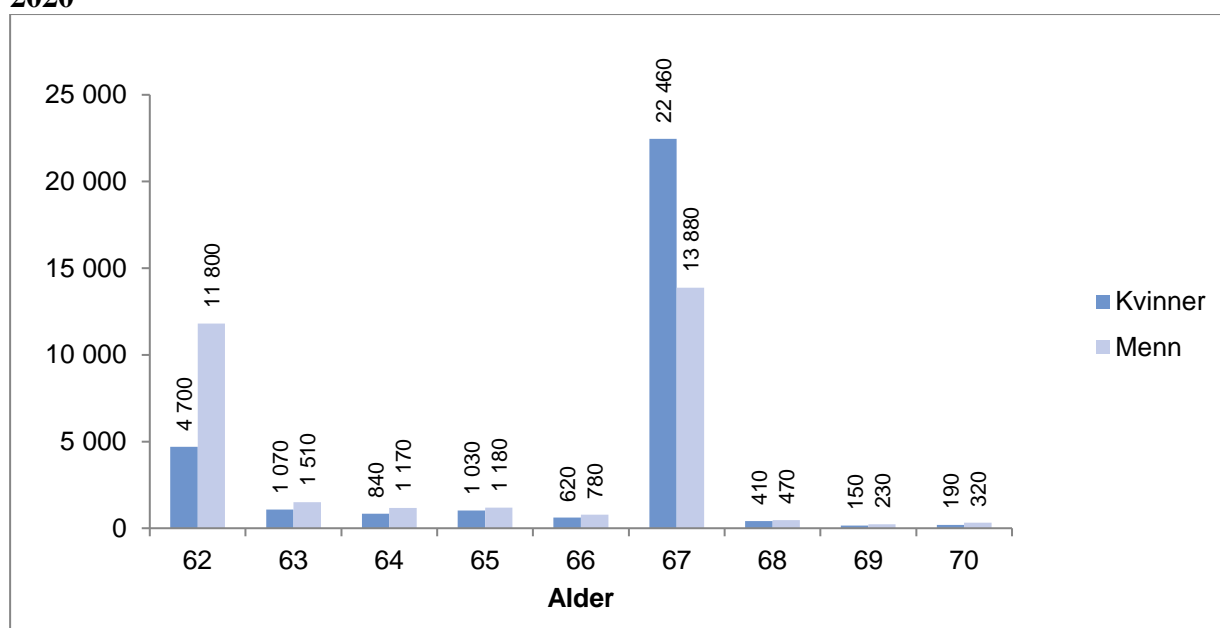
¹² De vanligste uttaksaldrene er 62 år og 67 år. Gjennomsnittstall for året tyder på at antall 62- og 67-åringer i befolkningen økte med henholdsvis rundt 250 og 1 550 fra 2019 til 2020.

¹³ En søker har tidligst rett til alderspensjon fra måneden etter NAV mottar søknaden.

De fleste tar ut pensjon ved 62 eller 67 år

Det er tydelige forskjeller mellom kvinner og menns første uttak av alderspensjon. Figur 8 viser uttaksalder for kvinner og menn i 2020 (januar - desember). Menn velger i større grad enn kvinner å begynne sitt uttak ved 62 års alder, mens kvinner oftere enn menn starter sitt uttak ved 67 år. Gjennomsnittlig alder for uttak av alderspensjon var 65,5 år i denne perioden. For kvinner var gjennomsnittsalderen 66,1 år, mens den var 64,9 år for menn.

Figur 8. Antall nye alderspensjonister i aldersgruppen 62-70 år. Kjønn. 1. – 4. kvartal 2020

Kilde: NAV

Den langsiktige trenden er at antall minstepensjonister synker

Ved utgangen av desember 2020 var det 138 200 minstepensjonister blant alderspensjonistene.¹⁴ Det utgjør 14,1 prosent av alle alderspensjonister.

For 2021 er det vedtatt at satsen for enslige minstepensjonister økes med 5000 kroner fra og med 1. juli. Videre har Stortinget vedtatt at personer som var enslige minstepensjonister i

¹⁴ NAV har tidligere avdekket en teknisk feil i datagrunnlaget for beregning av minstepensjonsstatistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. For september 2020 og framover er statistikken utbedret og korrekt. Det arbeides med korrigering bakover i tid.

2020 skal få utbetalt et engangsbeløp på 4000 kroner. Sistnevnte utbetaling vil skje i løpet av 2021. Ved siden av at den enslige minstepensjonistene får høyere utbetalinger med den økte satsen, så er det også grunn til å tro at antallet minstepensjonister øker med satsøkningen. Det skyldes at flere pensjonister vil bli omfattet av det nye og høyere minstenivået. Samtidig er den langsiktige trenden er at det blir færre minstepensjonister blant alderspensjonistene. Nedgangen skyldes blant annet at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene.

Etter hvert som nye regler etter folketrygdens kapittel 20 («kombinert ordning» og «ny ordning») fases inn, vil det få betydning at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggs pensjonen).

Om pensjonsreformen og innfasing av regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektpensjon og garantipensjon.

Inntektpensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som gjelder dem som har relativt lav opptjening av inntektpensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektpensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

*Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjønsstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)

**Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»

*** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010

Tillegg knyttet til minstenivå

Minste pensjonsnivå er sentralt i beregninger av flere tillegg til alderspensjonen og ved uttak av alderspensjon før 67 år. Hvis beregnet alderspensjonen er lavere enn aktuell sats for minste pensjonsnivå, så gis det ulike tillegg i alderspensjonen.¹⁵ Hensikten er at mottakeren skal ha en alderspensjon i tråd med minstenivået. Hver alderspensjonist kan motta flere av disse tilleggene.

Her omtales fire tillegg: pensjonstillegg, sært tillegg, individuelt minstenivåtillegg og tillegg for pensjonistpar. Pensjonstillegg gis ved førstegangsbehandling av alderspensjonen. Såkalt individuelt minstenivåtillegg ytes hvis nivået på alderspensjonen senere enn førstegangsbehandlingen faller under minstenivået, for eksempel ved regulering av pensjoner eller ved endringer av sats. Sært tillegg er et tillegg som er gitt etter pensjonsregler for dem som er født i 1943 eller tidligere (såkalt «gammel ordning»). Videre utbetales det tillegg for å oppfylle garantien om at pensjonistpar ikke skal ha samlet pensjonsutbetaling under dobbel såkalt «ordinær sats».

De aller fleste av mottakerne av de omtalte tilleggene inngår som minstepensjonister i statistikken, men det er noen unntak. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar (blant tilleggene omtalt her) vil ikke være omfattet. Noen mottakere av pensjonstillegg kan få en alderspensjon som overstiger minstenivået på grunn av uttakstidspunkt og regulering. De vil i slike tilfeller ikke regnes som minstepensjonister. En annen årsak kan være mottak av AFP i privat sektor, ettersom det er summen av alderspensjon og AFP i privat sektor (utenom kompensasjonstillegg) som avgjør om den enkelte regnes som minstepensjonist.

Det er mulig å ta ut alderspensjon fra 62 års alder, hvis pensjonen (inkludert eventuell AFP i privat sektor) er større eller lik minste pensjonsnivå etter såkalt «særskilt sats for enslige» (beregnet som hvis uttaket skjer ved 67 års alder).¹⁶ Blant annet av denne grunnen regnes ikke alderspensjonister under 67 år som minstepensjonister. Likevel er det slik at noen alderspensjonister under 67 år mottar tillegg med utgangspunkt i minstenivået. Det gjelder for eksempel personer som har tatt ut en alderspensjon som opprinnelig var noe høyere enn kravet til minstenivå, men som etter endringer i satser har en alderspensjon som er lavere enn aktuelt minstenivå.¹⁷

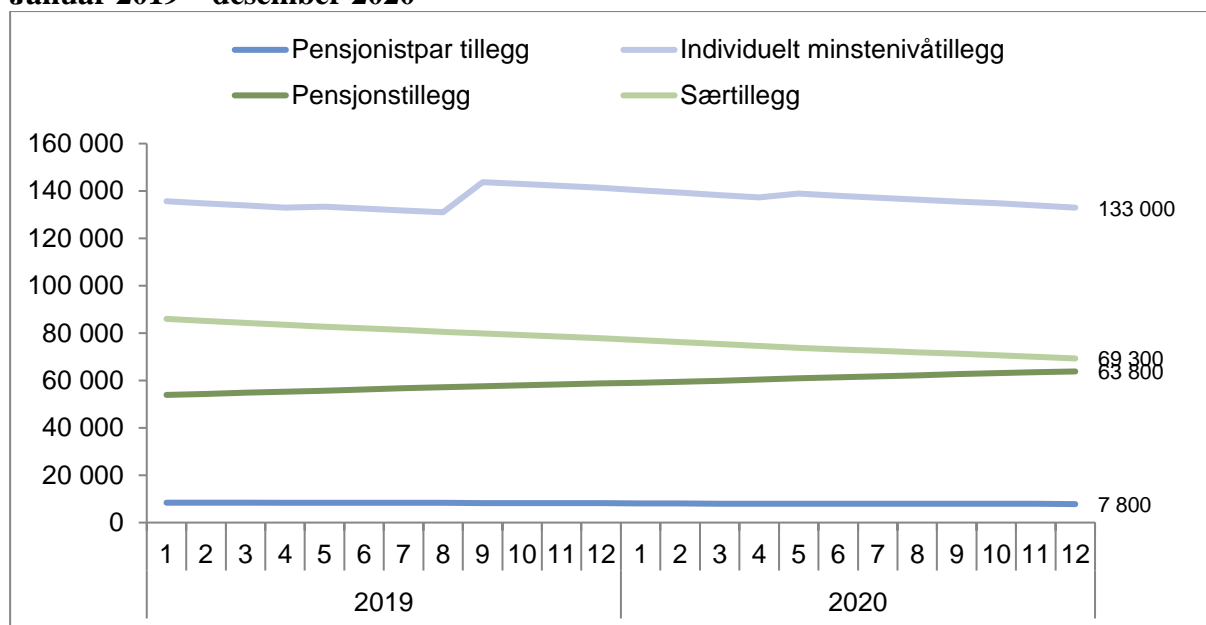
¹⁵ De aktuelle satsene er for øyeblikket «lav sats», «ordinær sats», «høy sats», «særskilt sats enslige» og «særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år»

¹⁶ Alderspensjon kan tidligst tas ut ved 62 år og 1 måneds alder. Det er en såkalt betinget rett til uttak – fordi vilkår om nivå på alderspensjonen må være oppfylt. Ubetinget rett til uttak foreligger fra 67 år.

¹⁷ Årlig regulering av minste pensjonsnivå er også noe gunstigere enn regulering for øvrig

Figur 9 viser utviklingen i antall mottakere av de omtalte tilleggene de to siste årene. De fleste vil være mottakere av flere av disse tilleggene samtidig. Det er særlig antallet mottakere av individuelt minstenivåtillegg som økte fra august til september i 2019 – som følge av økt sats for enslige. For de andre tilleggene er det snakk om mindre endringer.

Figur 9. Utvikling i tillegg som gis med utgangspunkt i minstepensjonsnivå. Antall. Januar 2019 – desember 2020

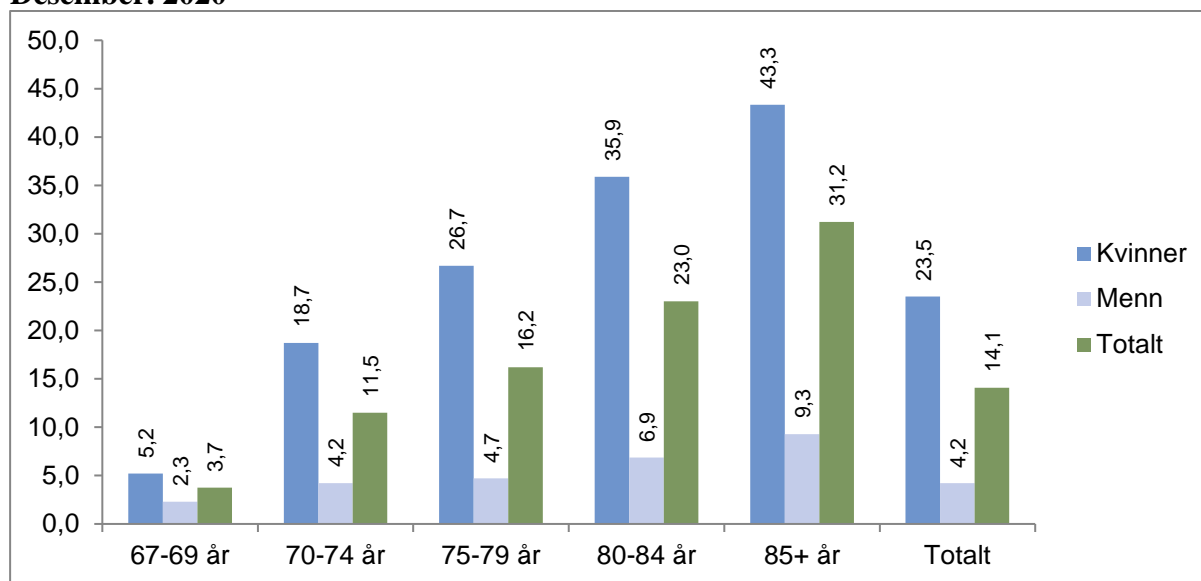
Kilde: NAV

Flere kvinner enn menn blant minstepensjonistene

Blant alle alderspensjonistene var det 14,1 prosent som mottok minste pensjonsnivå ved utgangen av desember 2020. Det er en klart større andel kvinner enn menn som mottar minstepensjon. Andelen kvinner var 23,5 prosent, mens det kun var 4,2 prosent av mennene som var minstepensjonister.

Det er spesielt de eldre kvinnene som mottar minste pensjonsnivå. Figur 10 viser at 43,3 prosent av alle kvinnelige alderspensjonister som var 85 år eller eldre, faller inn under definisjonen av minstepensjonist. For menn i den samme aldersgruppa var andelen 9,3 prosent. I aldersgruppen 67-69 år var den tilsvarende andelen for kvinner 5,2 prosent.

Figur 10. Andel minstepensjonister av alle alderspensjonister. Kjønn og alder. Desember. 2020

Kilde: NAV

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I desember 2020 var det totalt 16 000 personer som tok ut delvis alderspensjon - såkalt gradert uttak. De aktuelle gradene er 20, 40, 50, 60 og 80 prosent av full alderspensjon. Gradert uttak er mest vanlig i alderen 62-66 år. I denne aldersgruppen var det 13 600 alderspensjonister med delvis uttak av alderspensjonen. Det utgjør 15,1 prosent av alle alderspensjonistene i denne aldersgruppen. Andelen i desember 2019 var 14,1 prosent (for samme aldersgruppe). Mulighet for å ta ut gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011. Ved utgangen av desember 2011 hadde 14,8 prosent av alderspensjonistene i aldersgruppen 62-66 år valgt å gjøre dette.

Det er flere kvinner enn menn som velger å ta ut gradert alderspensjon. 25,5 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene mellom 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av desember 2020. Den tilsvarende andelen for menn var 10,8 prosent.

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning etter at obligatorisk tjenestepensjon ble lovfestet i 2006. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP). Dette gjelder alle offentlig ansatte og i overkant av 40 prosent av arbeidstakerne i privat sektor.

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggspensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarrieren fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalingen etter 67 år lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Framover: Ny AFP og tjenestepensjon for offentlig sektor

Nye regler for offentlig tjenestepensjon ble innført 1. januar 2020, og vil gjelde dem som er født i 1963 eller senere. Tjenestepensjonen blir et påslag til alderspensjonen, uten samordning med folketrygden. Den vil kunne kombineres med inntekt og kunne tas ut fra og med 62 år. Alle år i jobb fram til 75 år kan gi opptjening.

AFP i offentlig sektor vil bli endret fra 2025 og blir mer lik AFP i privat sektor, med et livslangt påslag til alderspensjonen. Det vil også komme en ordning med betinget tjenestepensjon for dem som ikke kvalifiserer til den nye AFPen i offentlig sektor.

I aldersgruppen 67-69 år er det mindre vanlig med gradert uttak av alderspensjonen. Ved utgangen av desember 2020 var det 1 600 personer som tok ut gradert alderspensjon i denne aldersgruppen. Det utgjør 1,0 prosent av mottakerne. I de eldre aldersgruppene er andelen med gradert uttak enda lavere. Personer født før 1943 har ikke hatt mulighet til gradert uttak.¹⁸

I tillegg til uttak av delvis alderspensjon med graderingene 20, 40, 50, 60 og 80 prosent er det også mulig å ha grad lik null. Det innebærer at en person har løpende vedtak om alderspensjon, men det utbetales ikke noe i alderspensjon på grunn av null prosents uttak. I desember 2020 var det 10 200 personer med grad lik null. Fordi det ikke skjer noen utbetaling, så telles ikke disse personene med i annen statistikk over mottakere av alderspensjon.

Fra januar til desember i 2020 ble det foretatt i alt 13 800 endringer av grad.¹⁹ Det er en økning fra samme periode i 2019 hvor det ble gjort 12 300 endringer. Tilsvarende tall for 2018 er 10 900 endringer.

Alderspensjon beregnet med inntekts- og garantipensjon

Alderspensjon etter de nye reglene i folketrygdloven kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. I 2020 har fødselskullene fra og med 1954 til 1958 hatt mulighet til å ta ut alderspensjon fra 62 år.²⁰

Ved utgangen av desember 2020 var det 90 000 personer som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. (Dette er såkalt «kombinert ordning» - se faktaboks). Nesten alle mottok inntektpensjon, mens 13 500 mottok garantipensjon som en del av alderspensjonen.

Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Det var 2 500 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) ved utgangen av desember 2020. Det er på samme nivå som i desember 2019, med 2 500 i antall. Muligheten til å kombinere alderspensjon med gradert uføretrygd ble

¹⁸ Det var mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning» - se faktaboks

¹⁹ Inkludert endring til eller fra grad lik null

²⁰ Uttaket kan skje første måned etter fylte 62 år.

innført med pensjonsreformen i 2011. I desember 2011 var antallet med en slik kombinasjon 1 400 personer.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Personer som har mottatt uføretrygd og som går over til alderspensjon, får et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av desember 2020 var det 173 000 personer som mottok skjermingstillegg. I 2019 var antallet 159 100 personer. Per i dag er det årskullene fra 1944 til 1953 som mottar skjermingstillegg.

Forsørgingstillegg

Per desember 2020 var det 1 430 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det er lavere enn i 2019. Da mottok 1 880 tillegget. I desember 2011 var det 2 490 personer. 450 alderspensjonister mottok forsørgingstillegg for barn i desember 2020. I samme periode i 2019 var antallet høyere: 560. I 2011 var det 440 mottakere.

Nedgangen i mottakere av forsørgingstillegg fra 2019 til 2020 henger sammen med at innskjerpede krav til bosted ble innført 1. juli 2020. Etter de nye reglene må både alderspensjonisten og barnet/ektefellen som forsørges enten bo i Norge, innenfor EØS-området eller i et annet land Norge har trygdeavtale med.

Sysselsettingen blant alderspensjonister²¹

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år.²² Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

Figur 11 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid.²³ 55,7 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år er registrert med et arbeidsforhold

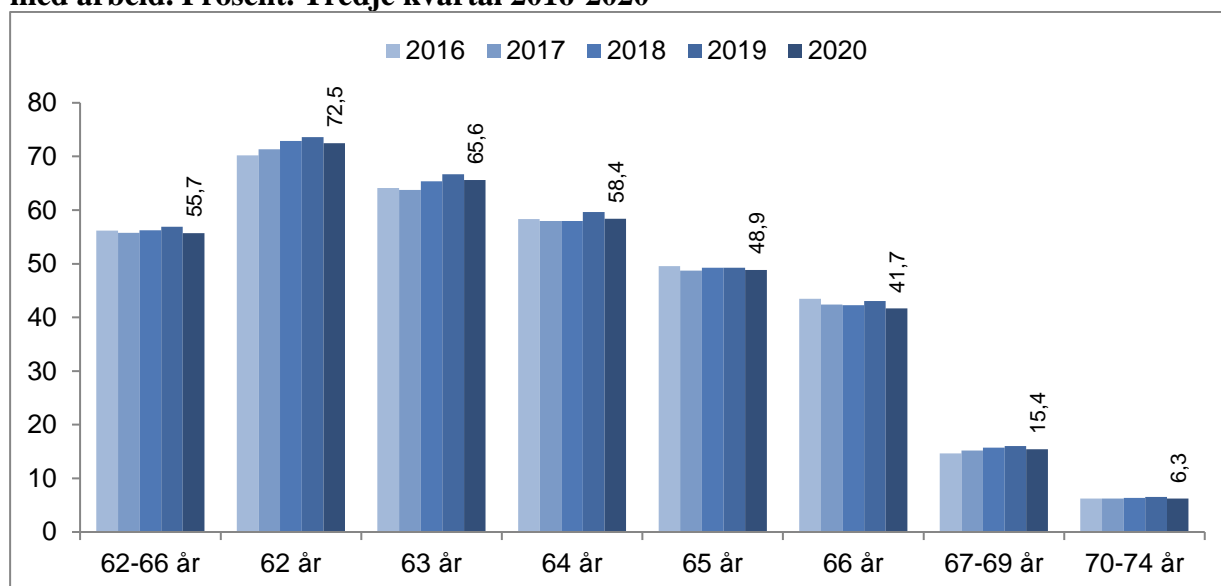
²¹ Årsaken til at statistikken for sysselsetting ligger et kvartal bak annen statistikk, er at dataene vi bruker om arbeidsforhold blir klare noe senere enn de andre datakildene vi anvender.

²² De fleksible uttaksreglene medfører at årlig pensjon øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

ved utgangen av tredje kvartal 2020. På samme tidspunkt i 2019 var andelen 56,9 prosent. Det er nedgang fra året før på 1,2 prosentpoeng.

Blant 67-69 åringene er 15,4 prosent av alderspensjonistene helt eller delvis i arbeid i tredje kvartal 2020, som er nedgang fra året før på 0,6 prosentpoeng. Det er sannsynlig at i hvert fall deler av den observerte nedgangen i andelen sysselsatte alderspensjonister i 2020 skyldes koronasituasjonen og følgene for arbeidsmarkedet.

Figur 11. Alderspensjonister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer alderspensjon med arbeid. Prosent. Tredje kvartal 2016-2020

Kilde: NAV og SSB

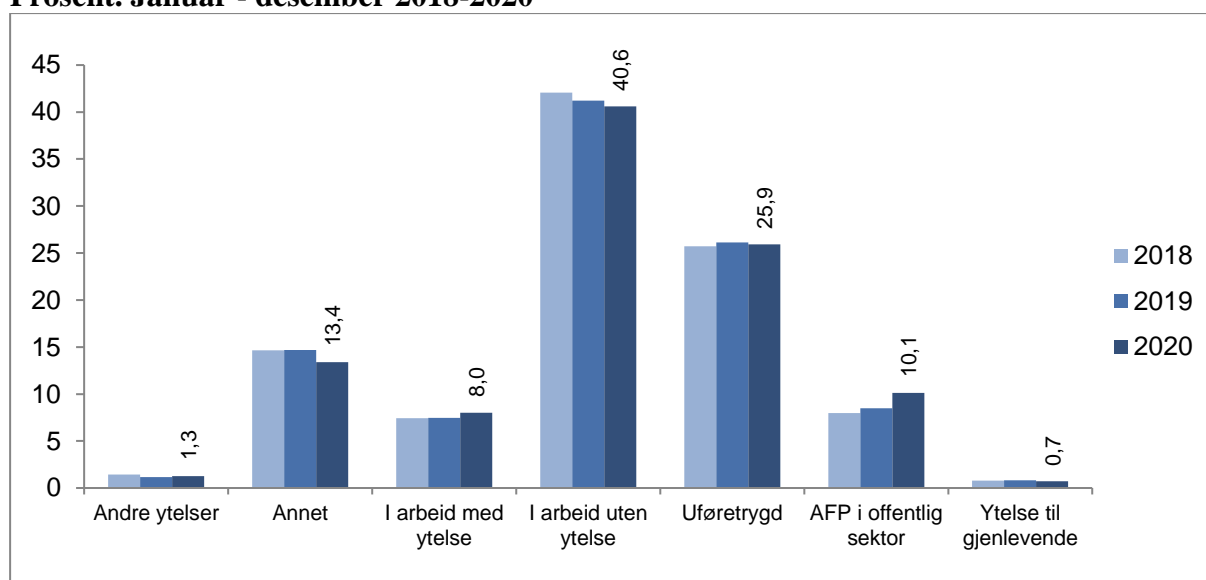
Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer dem som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser. Ikke minst de uføretrygdede har begrenset tilknytning til arbeidslivet. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare.

²³ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker- og arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

Arbeid og andre ytelser to måneder før første uttak av alderspensjonen²⁴

I dette delkapitlet beskrives statusen til de nye alderspensjonistene to måneder før de mottok første utbetaling.²⁵ I 2020 (januar - desember) var 48,6 prosent av alderspensjonistene registrert med et arbeidsforhold to måneder før de startet første uttak av alderspensjon. Blant disse var 8,0 prosentpoeng registrert med både et arbeidsforhold og en ytelse. Eksempler på slike ytelser er uføretrygd og avtalefestet pensjon i offentlig sektor.

Figur 12. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Prosent. Januar - desember 2018-2020

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

25,9 prosent av personene var registrert kun med uføretrygd to måneder før uttaket av alderspensjon – i 2020.²⁶ Det er også en god del alderspensjonister som kun har mottatt avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor før de blir alderspensjonister.²⁷ I 2020 gjaldt det

²⁴ Statistikken oppdateres to ganger i året: per juni og desember

²⁵ Avgrenset til alderspensjonister bosatt i Norge

²⁶ I tillegg kommer personer registrert med både uføretrygd og arbeid. De er vist som en del av «i arbeid med ytelse».

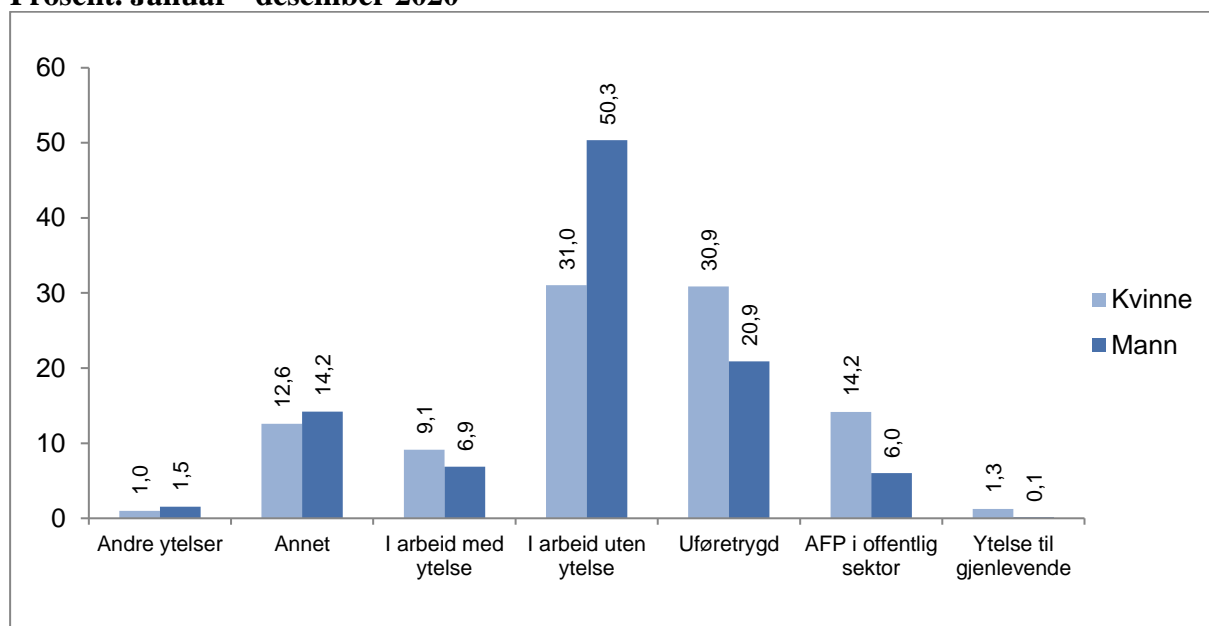
²⁷ Det er noe underrapportering av antallet med AFP i offentlig sektor, som kan medføre at noen blir plassert i «annet» kategorien. På samme måte som uføre er personer registrert i arbeid samtidig med gjenlevendeytelse eller AFP i offentlig sektor registrert som «i arbeid med ytelse».

10,1 prosent av de nye alderspensjonistene. Noen alderspensjonister har også kun mottatt ytelse til gjenlevende ektefelle: 0,7 prosent.

13,4 prosent er oppført med «annet» i 2020. I stor grad er dette personer som ikke gjenfinnes i aktuelle registre. Det gjelder blant annet selvstendig næringsdrivende, personer som mottar tjenestepensjon og som ikke er i arbeid, mottakere av sosialhjelp samt hjemmeværende som blir forsørget av ektefelle / partner.²⁸ Det kan også være personer som er i andre ordninger og mottar andre ytelser enn dem som er undersøkt her.

Hvis man sammenligner menn og kvinner, så er det en større andel menn enn kvinner som var i arbeid to måneder før uttak av alderspensjon. Blant kvinner er det en noe høyere andel som var registrert med kun uføretrygd, men også kun med AFP i offentlig sektor, sammenlignet med menn. Dette henger blant annet sammen med at det er noe flere kvinner enn menn som mottar uføretrygd, og at det også er overvekt av kvinner som tar ut AFP i offentlig sektor.

Figur 13. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Kjønn. Prosent. Januar - desember 2020

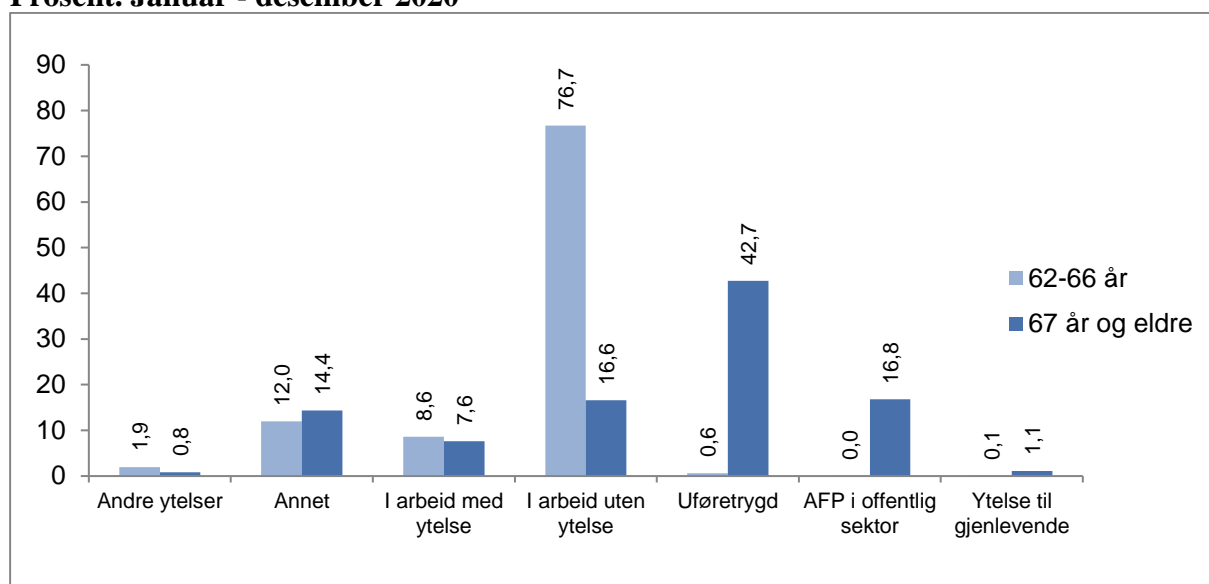
*Alderspensjonister bosatt i Norge

Kilde: NAV

²⁸ Vedrørende personer som mottar tjenestepensjon og som ikke er i arbeid: Dette gjelder personer som har tjenestepensjon med såkalt særaldergrense

Det er klar forskjell i tidligere status mellom alderspensjonister som går av i alderen 62 til 66 år og dem som går av ved 67 års alder eller senere. Dette er vist i figur 14. De fleste i alderen 62 til 66 år var i jobb to måneder før uttaket av alderspensjon. Blant nye alderspensjonister i denne aldersgruppen i 2020 (januar - desember) var 76,7 prosent registrert kun med arbeidsforhold.

Figur 14. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Alder. Prosent. Januar - desember 2020

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

Hvis man ser på de som er 67 år og eldre, så mottok 42,7 prosent kun uføretrygd to måneder tidligere. 24,2 prosent var registrert med arbeid. Blant disse var 7,6 prosentpoeng registrert med ytelse fra NAV i tillegg til arbeid. Årsaken til at andelen uføretrygd er mye høyere er at denne ytelsen opphører ved 67 år. Mottakere av uføretrygd går over til alderspensjon ved 67 år.

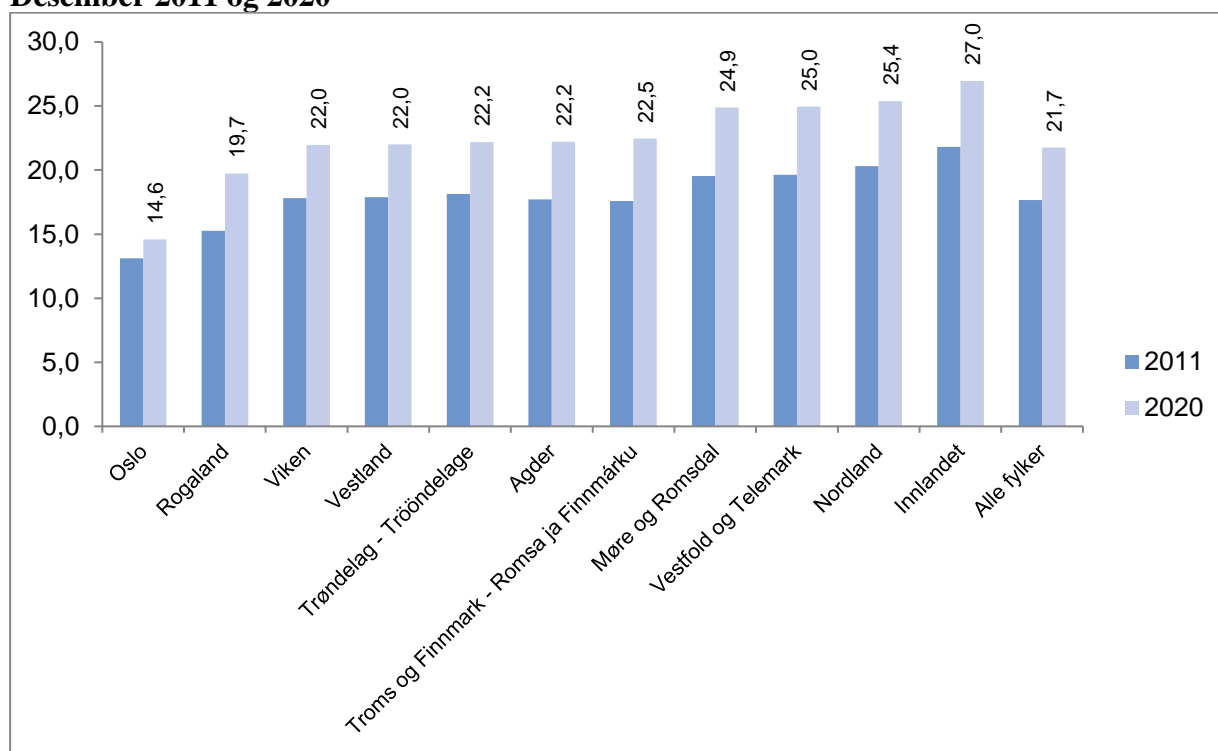
Det er ikke bare uføretrygd som avsluttes når mottaker blir 67 år. Blant annet ytelse til gjenlevende ektefelle (eventuelt partner eller samboer med felles barn) og avtalefestet pensjon i offentlig sektor varer også kun til 67 år.

Statistikk på fylkesnivå

Andel alderspensjonister i fylkene

Fra 2011 til 2020 har andelen alderspensjonister økt i samtlige fylker. Andelen tar utgangspunkt i antallet mottakere av alderspensjon og antall personer over 18 år bosatt i fylket. Oslo er det fylket som har lavest andel alderspensjonister i desember 2020. I Oslo er andelen 14,6 prosent, som vist i figur 15. (For å gjøre sammenligning enklere er nåværende fylkesstruktur anvendt også bakover i tid.) Fylkene med høyest andel alderspensjonister er Innlandet og Nordland, der henholdsvis 27,0 og 25,4 prosent av innbyggerne over 18 år er mottakere av alderspensjon. Differansen mellom laveste og høyeste andel alderspensjonister i fylkene er 12,4 prosentpoeng.

Figur 15. Andel alderspensjonister av befolkningen 18 år og over. Fylker.* Prosent. Desember 2011 og 2020

Kilde: NAV

* For å gjøre sammenligning enklere er dagens fylkesinndeling også vist for året 2011